

Hoekema

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door de leden Hoekema en Koenders. Naar mij blijkt, wordt zij voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 48 (23432).

De heer **Weisglas** (VVD): Voorzitter. Ik verzeker u dat hetgeen ik nu ga vragen niet in het AO aan de orde is geweest. Mijn vraag gaat over één woord in de ingediende motie.

De **voorzitter**: Denkt u niet dat de minister het antwoord kan geven?

De heer **Weisglas** (VVD): Uiteraard kan de minister het antwoord geven, maar niet namens de VVD-fractie.

De **voorzitter**: Stelt u dan de vraag maar.

De heer **Weisglas** (VVD): Is de heer Hoekema niet van mening dat je in moties ingediend in de Nederlandse Tweede Kamer buitengewoon secuur moet zijn met woorden, onder andere ook vanuit een volkenrechtelijk oogpunt? Daarom is het niet correct om in een motie die hij in de Tweede Kamer indient, te spreken over Palestina, een land dat nog niet bestaat.

De heer **Hoekema** (D66): Ik wijs u erop dat dezelfde bewoording voorkomt in de resolutie die gisteren is aangenomen door het Europees Parlement. Als ik de VVD-fractie ertoe kan brengen om voor de motie te stemmen door het woord "Palestina" tussen aanhalingstekens te plaatsen, dan ben ik bereid om dat te overwegen. U weet precies wat wordt bedoeld met de motie.

Minister **Van Aartsen**: Mevrouw de voorzitter. Ik geloof niet dat het noodzakelijk is om te herhalen wat de Nederlandse regering vorige week en vanmiddag heeft gezegd over de situatie in het Midden-Oosten. Het overgrote deel van de Kamer en de Nederlandse regering zijn in hoge mate dezelfde opinie toegedaan.

De heer Van Bommel vraagt de regering in zijn eerste motie om de Nederlandse ambassadeur terug te roepen bij het uitblijven van resultaten als gevolg van de missie-Powell. Ook bij uitblijven van resultaten van de missie-Powell is het echter niet verstandig om dit vehikel uit de kast te halen, want in

de tijden van spanning die zich in de afgelopen periode hebben voorgedaan, waren de aanwezigheid van de Nederlandse ambassadeur en de Nederlandse vertegenwoordiger bij de Palestijnse Autoriteit van vitaal belang. Die taken kunnen ook niet worden overgenomen door anderen dan de vertegenwoordiger namens het Nederlandse Koninkrijk en de Nederlandse ambassadeur.

In zijn volgende motie vraagt de heer Van Bommel om een Europees wapenembargo voor Israël en de Palestijnse gebieden. Ik heb vanmiddag ook al gezegd dat wij alles moeten inzetten op een succes van de missie-Powell. Dat heeft het voorzitterschap gisteren ook uitgesproken. Daarom is het zo belangrijk dat de Verenigde Staten en de Europese Unie gelijk optrekken. Ik ben zeer voor een restrictief wapenexportbeleid voor landen betrokken bij het conflict in het Midden-Oosten, maar de Nederlandse regering zal aanstaande maandag niet pleiten voor een Europees wapenembargo. Aanneeming van de moties van de heer Van Bommel moet ik dan ook ontraden.

Dan ben ik aangekomen bij de motie van de heren Hoekema en Koenders. Ik heb al aangegeven dat de Nederlandse regering bereid is om de stelling te betrekken die zij vorige week woensdagavond ook al heeft betrokken in het informele beraad van de ministers van Buitenlandse Zaken indien de missie-Powell geen resultaten oplevert. In dat geval is het van groot belang om op korte termijn de Associatieraad bijeen te roepen. Dat is een belangrijke stap in de richting van nadere maatregelen, maar ik hoop dat dit absoluut niet nodig zal zijn. De positie van de Nederlandse regering zal evenwel niet gelijk zijn aan hetgeen gevraagd wordt in de onderdelen a. en c. van de motie en ik ontraad daarom het aannemen ervan.

De beraadslaging wordt gesloten.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

Aan de orde zijn de **stemmingen over moties**, ingediend tijdens het debat over **het Midden-Oosten**, te weten:

- de motie-Van Bommel over het terugroepen van de Nederlandse ambassadeur (23432, nr. 46);
- de motie-Van Bommel over een Europees wapenembargo (23432, nr. 47);
- de motie-Hoekema/Koenders over maatregelen zolang niet wordt voldaan aan bepaalde VN-resoluties (23432, nr. 48).

In stemming komt de motie-Van Bommel (23432, nr. 46).

De **voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van de SP en GroenLinks voor deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat zij is verworpen.

In stemming komt de motie-Van Bommel (23432, nr. 47).

De **voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van de SP en GroenLinks voor deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat zij is verworpen.

De heer **Hoekema** (D66): Ik stel voor dat in de motie-Hoekema/Koenders op stuk nr. 48 het woord "Palestina" vervangen wordt door "Palestijnse gebieden".

Motie

De motie-Hoekema/Koenders (23432, nr. 48) is in die zin gewijzigd dat het dictum onder a. thans luidt: "een tijdelijk wapenembargo tegen Israël en de Palestijnse gebieden met een effectieve stop op leveranties, doorvoer et cetera;".

De **voorzitter**: Naar mij blijkt, wordt deze gewijzigde motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 49 (23432).

In stemming komt de gewijzigde motie-Hoekema/Koenders (23432, nr. 49).

De **voorzitter**: Het is moeilijk om te zien hoe de stemverdeling is. Wij

De heer Van Middelkoop (ChristenUnie)

© M. Sablerolle – Gouda

moeten dus hoofdelijk over deze gewijzigde motie stemmen.

Vóór stemmen de leden: Horn, Kant, Karimi, Koenders, Kortram, Kuijper, Lambrechts, Marijnissen, Melkert, Molenaar, Van Nieuwenhoven, Van Oven, Poppe, Rabbae, Ravestein, Rehwinkel, Van 't Riet, Scheltema-de Nie, Schoenmakers, Smits, Spoelman, Swildens-Rozendaal, Timmermans, Valk, Ter Veer, Vendrik, Verbeet, M.B. Vos, Waalkens, Wagenaar, Van Walsem, De Wit, Witteveen-Hevinga, Zijlstra, Apostolou, Arib, Bakker, Belinfante, Bolhuis, Van Bommel, Bussemaker, Crone, Depla, Dijkma, Dijsselbloem, Dittrich, Duivesteijn, Duijkers, Feenstra, Van Gent, Giskes, De Graaf, Hamer, Harrewijn, Van Heemst, Hermann, Herrebrugh, Hindriks, Van der Hoek en Hoekema.

Tegen stemmen de leden: Jonker, Kamp, Klein Molekamp, Van der Knaap, Van Middelkoop, Mosterd, Nicolaï, Niederer, Oplaat, Örgü, Remak, Rietkerk, Rijpstra, Ross-van Dorp, Rouvoet, Slob, Snijder-Hazelhoff, Van Splunter, Van der Staaij, Stellingwerf, Stroeken, De Swart, Terpstra, Udo, Verbugt, Verburg, Verhagen, Visser-van Doorn, Van der Vlies, O.P.G. Vos, Voûte-Droste, Weisglas, Van Wijmen, Wijn, Wilders, Van den Akker, Van Ardenne-van der Hoeven, Van

Baalen, Balemans, Balkenende, Van Beek, Van den Berg, Biesheuvel, Blaauw, Van Blerck-Woerdman, Blok, Buijs, Van de Camp, Cornielje, Çörüz, Dijkstal, Van den Doel, Eurlings, Geluk, De Haan, Hessing, Hillen, Van der Hoeven, Hofstra en Ten Hoopen.

De **voorzitter**: Collega's, het tellen duurde wat langer dan gebruikelijk omdat een hertelling van de stemmen op naam nodig was. De uitslag van de stemming is namelijk: 60 voor en 60 tegen. Volgens ons Reglement van orde betekent dit dat in de volgende vergadering een herstemming plaatsvindt. In dit geval is dat lastig, omdat de Algemene Raad aanstaande maandag plaatsvindt. Daarom stel ik voor, nu eerst de volgende spreker het woord te geven in het afrondende debat over de JSF, daarna een ogenblik te schorsen en dan de herstemming te houden.

De heer **Van der Knaap** (CDA): Vanmiddag bij de stemmingen hebt u duidelijk de procedure uiteengezet. Wat lost een nieuwe stemming straks dan op?

De **voorzitter**: Ik zeg niet dat het iets oplost. Als de stemmen staken, is het altijd de gewoonte dat er een herstemming wordt gehouden.

De heer **Van der Knaap** (CDA): Dat kunt u nu ook doen.

De **voorzitter**: Dat kan, maar dan weten wij beiden wat de uitslag zal zijn. Daarom wordt er tussen beide stemmingen een bepaalde tijd ingelast. Ik heb het Reglement van orde niet gemaakt, maar zo is het gebruik. Als u dat allemaal niet nodig vindt, doen we dat niet.

De heer **Van der Knaap** (CDA): Voor mij is het niet nodig.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Ik zou het op prijs stellen om precies te weten hoe het reglement op dit punt luidt. Als daarin staat dat een volgende stemming in een volgende vergadering thuishoort, zou dat moeten gebeuren, maar kennelijk is dat niet meer zinvol. In dat geval zou ik willen terugvallen op de dan voorliggende optie, te weten deze stemming als de laatste stemming te beschouwen.

De **voorzitter**: Dat zou ook kunnen.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Het zou kunnen, maar ik probeer zoveel mogelijk de reglementaire weg duidelijk te krijgen.

De **voorzitter**: In het verleden is het weleens gebeurd dat de vergadering werd gesloten en dat er op één dag meer vergaderingen werden gehouden. Zo is er zelfs in voorzien. Wij kunnen natuurlijk ook morgen bijeenkomen! U wilt weten hoe het zit. Welnu, zo is het geregeld en andere mogelijkheden heb ik niet. Ik vind dat wij er serieus mee om moeten gaan.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Als dan de tweede optie ...

De **voorzitter**: Dat betekent dan dat over een kwartier de vergadering wordt gesloten en dat vervolgens een nieuwe wordt geopend waarin de herstemming plaatsvindt en dat daarna het debat over de JSF wordt voortgezet. Dat is mijn voorstel. Als dan de stemmen weer staken, is de gewijzigde motie verworpen. Dat kan pas na een tweede stemming.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Ik heb hier de grootst mogelijke bezwaren tegen, omdat wij dan gewoon spreken over een herstemming een paar minuten later.

Voorzitter

Dat is een manier van omgaan met het reglement ...

De **voorzitter**: Het is wel de normale gang van zaken waarin ons reglement voorziet.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Alvorens mij over uw voorstel uit te spreken, zou ik willen weten of het reglementair überhaupt mogelijk is om op één dag meer dan één officiële vergadering te hebben. Met andere woorden: is het mogelijk 's morgens een vergadering te houden, die te sluiten, 's middags een nieuwe vergadering te openen, die weer te sluiten en dan vervolgens 's avonds weer een nieuwe te beginnen? Dat zou volgens mij een novum zijn.

De **voorzitter**: Ik zal het u uitleggen. Aan het slot van het Reglement van orde staat dat de Kamer haar agenda en de orde daarvan zelf bepaalt. Ik heb u het voorstel voorgelegd dat ik zo-even heb gedaan, omdat ik denk dat dit past in de geest van het reglement. Als één lid zich daartegen verzet – ook daarin voorziet het reglement – gaat het niet door. Zo simpel is het. Dat weet u allen overigens, want dit is al vaker in deze Kamer aan de orde geweest.

Mevrouw **Dijksma** (PvdA): Voorzitter. Gelet op het belang van duidelijkheid voor een internationale inbreng van de minister van Buitenlandse Zaken aanstaande maandag volgt mijn fractie uw voorstel.

Mevrouw **Vos** (GroenLinks): Voorzitter. Ook mijn fractie hecht er zeer aan, uw voorstel te volgen. Ik zou ook alle fracties in de gelegenheid gesteld willen zien, die tweede keer te stemmen.

Mevrouw **Giskes** (D66): Ook onze fractie, voorzitter, vindt het in het belang van het onderwerp dat er wel vandaag gestemd wordt. Wij steunen dan ook uw idee om dan maar twee vergaderingen op één dag te houden.

De heer **Marijnissen** (SP): Voorzitter. Het gaat om een uitspraak van de Kamer die richtinggevend zou moeten zijn voor de inzet van de minister aanstaande maandag. Het onderwerp is zeer belangrijk, dus ik hecht er zeer aan dat uw voorstel werkelijkheid wordt, dat wij vandaag

een tweede vergadering houden waarin wij een tweede keer kunnen stemmen. Het enige wat ik me nog afvraag, is of een onderbreking van een kwartier niet wat kort is. Zouden wij die niet tot bijvoorbeeld een uur kunnen verlengen?

De heer **Weisglas** (VVD): Voorzitter. Door de manier waarop ik sommige fracties op dit laatste voorstel van de heer Marijnissen hoor reageren, vallen zij toch wel door de mand. Ik steun het voorstel van de heer Van Middelkoop.

De **voorzitter**: Mag ik dan voor alle duidelijkheid nog even horen wat dat voorstel was?

De heer **Van Middelkoop** (Christen-Unie): Mijn voorstel impliceert het afwijzen van uw voorstel, voorzitter.

De **voorzitter**: Dan hoeft ik alleen maar mijn voorstel in stemming te brengen, waarbij de stemmen dan weer zullen staken, als ik goed kan tellen. Maar goed, dan hoeft ik daar niet over te laten stemmen, want alleen al omdat u tegen mijn voorstel bent, kan het niet doorgaan; dat heb ik zojuist al uitgelegd. Volgens het artikel in het reglement waarop ik doelde, kan het alleen als iedereen ermee instemt. Als één lid het er niet mee eens is, gebeurt het dus niet. Goed, wij zullen gewoon op dinsdag stemmen en de minister van Buitenlandse Zaken zal op weg moeten gaan met de wetenschap dat de zaak zeer verdeeld ligt.

Naar mij blijkt, stemt de Kamer hiermee in. Wij kunnen nu dus verder gaan met het debat over de JSF, maar voor de zekerheid schors ik even om eenieder de gelegenheid te geven, dit te verwerken...

De vergadering wordt enige minuten geschorst.

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van:

- **de brieven over de behoeftestelling vervanging F-16 (26488)**, - van:

- de motie-Van 't Riet/Hoekema over afzien van deelname aan de SDD-fase op level 2 (26488, nr. 10);
- de motie-Harrewijn/Van Bommel over afzien van deelname aan de SDD-fase (26488, nr. 11).

Voorzitter: Rehwinkel

De beraadslaging wordt hervat.

□

De heer **Harrewijn** (GroenLinks): Voorzitter. We hebben nu de plenaire afronding van het debat dat we in een notaoverleg al in twee termijnen hebben gevoerd. Ik zal niet uitvoerig herhalen wat onze positie in dat debat was, maar vooral aangeven wat onze argumentatie is nadat wij de nieuwe informatie van de regering hebben ontvangen. Ik bouw mijn verhaal op aan de hand van de drie criteria die Frans Timmermans van de Partij van de Arbeid heeft genoemd, ook in de hoop hem enigszins de logica van het debat dat wij hebben gevoerd te kunnen laten inzien en in de hoop hiermee bij te dragen aan de besluitvorming. In het kort betreffen de drie criteria van de heer Timmermans de volgende vragen: zijn de risico's verantwoord, is de business case sluitend en zitten wij vast aan de aanschaf van de JSF?

Over de risico's hebben wij eerder van gedachten gewisseld. Risico's zijn er nog steeds. Een risicofactor is bijvoorbeeld de prijs. We weten de uiteindelijke prijs van de JSF nog niet. We weten wel de geschatte prijs, maar we weten niet of we het beste product voor de laagste prijs kopen. Door allerlei factoren kan er nog van alles veranderen. Ook de internationale ontwikkelingen spelen in dit verband een rol. De heer Timmermans gaf zelf al aan dat we de ruimte moeten hebben om, bijvoorbeeld in het licht van een nieuwe Defensienota, met verschillende aspecten rekening te houden. Hoe ontwikkelt zich de internationale veiligheid en wat zijn de reacties? Wat doet Europa? Hoe werken we samen? Welke mogelijkheden op het gebied van taakspecialisaties zijn er enz.? Dergelijke onzekerheden brengen risico's met zich in het geval je je nu ergens aan bindt.

Bovendien komen er per dag onzekerheden bij. Vanochtend werd bijvoorbeeld in Het Financieel Dagblad gesuggereerd dat het langer doorvliegen met de F-16 wellicht eerder mogelijk is dan de regering zegt. In het artikel wordt verwezen naar de situatie in Noorwegen en België. Die landen hebben oudere toestellen dan wij en zij willen pas vanaf 2015 gaan vervangen. De discussie daarover zal opnieuw gevoerd worden, waarbij onder andere gesproken zal worden over